

TKO JE MOJ U EUROPI?

Ja sam pojedinac u povijesti. Ja sam dijalektička strana kojoj nasuprot stoje različiti kolektiviteti (nacija, država, stranka, religija, struka...). Moguće je da budem dio svega toga i da se sve to zasniva na mojoj participaciji. Također i ona velika usmjerenja masa koja se nazivaju ideologijama, a opisuju se u horizontalnoj dimenziji: lijevo, desno. Jedino je meni moguće gibati se u vertikalnom smislu. Smjer gore-dolje, onaj etički, onaj moralni, onaj koji ne ovisi o zapusima vjetra nego o svladavanju sile teže, ostaje pojedincu, njegovu osamljenu naporu i odlukama. U tom smislu ja odnose Hrvatske i Vijeća Europe mogu doživjeti na različite načine, u nijansama pripadnosti različitim kolektivitetima. Mogu ih doživjeti i pripadajući kolektivitetu Europe, dakle ne samo iznutra prema van, nego izvana prema unutra. Pa ipak, moj prvenstveni doživljaj ostaje negdje na okomici. On je rezultat moje moralne pozicije i, također, neizbježna projekcija te moralne pozicije na preispitivanje tuđih.

U Drugome svjetskom ratu moju obiteljsku kuću spalili su partizani da je Talijani, tada okupatori te regije, ne bi iskoristili. Tada mi je baka gotovo živa izgorjela. Talijani su opljačkali inventar. Obiteljsku kuću moga muža, na nimalo vojnom mjestu, na Peristilu, usred Dioklecijanove palače u Splitu, bombardirali su Saveznici. Poslije rata komunisti su, bez optužbe i presude, na užasan način ubili moga tetka — nikada člana nikakve političke organizacije — zbog imanja. Namjeravali su ubiti i ujaka, iz istog razloga, ali je spašen jer kao sudac u staroj Jugoslaviji nije htio suditi grupi komunista na montiranu proce-

su. Komunisti su nam oduzeli sav imetak i cijelo djetinjstvo i mladost proživjela sam u vrlo teškim uvjetima. Danas mi moja napokon neovisna država nije ništa vratila, dapače dovela me u situaciju da mi je neizvjestan i krov nad glavom, kao da mi je iznova četrdeset i peta — a najsirovije nove bogataše i pljačkaše nacionalnog dobra — od kojih su se mnogi samo preselili iz bivše partije na vlasti u sadašnju partiju na vlasti — morala bih poštovati kao nedodirljive autoritete na visokim državnim funkcijama. Tko je u Europi moj protivnik, a tko moj saveznik?

Godine 1102. križarska je vojska, interpretirajući onodobne europske civilizacijske ideale, krenula na još jedno osvajanje Svete Zemlje. Budući da je Veneciji ostala dužna znatne transportne troškove, platila je u naturi: osvajajući za Veneciju kršćanski, hrvatski grad Zadar. Tko je u Europi bio moj protivnik, a tko moj saveznik?

Jedan od najvećih komediografa renesansnog razdoblja, Hrvat, Dubrovčanin Marin Držić, osuđivao je vlast dubrovačke oligarhije, pa je pisao urotnička pisma Cosimu Mediciju pozivajući ga da intervenira i pomogne uspostaviti demokraciju u Dubrovniku. Adresa demokracije davni je umišljaj hrvatskih kazališnih snova.

Najmoćniji feudalci Hrvatske, Zrinski i Frankopani, u sedamnaestom stoljeću, u doba turskih navala, razočarani pasivnim držanjem Habsburgovaca prema Hrvatskoj i njihovim nastojanjem da izdvoje Vojnu krajinu iz hrvatske cjeline, pokušali su se sporazumjeti najprije s Francuzima, a onda i sa samim Turcima. Francuzi su ih iskoristili tek u borbi za španjolsku baštinu, a Turci im nisu pomogli protiv Habsburgovaca, kao ni Habsburgovci protiv Turaka. Godine 1671. bili su pogubljeni u Bečkom Novom Mjestu kao veleizdajice, a time je Hrvatska

i politički i kulturno obezglavljen za dugo vremena. Polako se doradivao kliše pogrešnih saveza za jedini cilj opstanka.

Revolucionarne 1848. godine hrvatski ban Josip Jelačić borio se na strani bečkog dvora protiv mađarske revolucije. Hrvatska je počela stjecati *image* konzervativne zemlje. Tko pak u Europi znade da su se hrvatsko-mađarski državni odnosi zasnivali na rečenici Lajosa Kossutha kako ne zna što je to Hrvatska jer je ne može naći na zemljopisnoj karti? Povijest naprednih ideologija utemeljenih na unutrašnjim represijama također ima bogatu budućnost u europskom dvadesetom stoljeću.

Kako je nastala Jugoslavija, i previše je dobro poznato. Hrvatska, prepuštena malom srpskom kolonijalnom carstvu, sitnoj despotiji, izvrgnuta sada srpskoj majorizaciji i eksploataciji, ubijana u beogradskom parlamentu, nastojala se iščupati iz Jugoslavije tražeći u Drugome svjetskom ratu saveznike među onima koji Jugoslaviju nisu stvorili. Pokušaj formiranja samostalne države — u negativno obilježenu kontekstu — tekao je paralelno s pokretom otpora fašizmu. Od te hrvatske dihotomije, u povijesti koju pišu pobjednici, spominjala se samo poražena strana. Samojoj Europi preostaju još mnoge spoznaje o korijenima njezina dvadesetog stoljeća, pa će i Hrvatska zasigurno biti na dobitku kad se smire odnosi povijesno-političkih sadizama i mazohizama.

Hrvatska nije ni najmanje savršena zemlja. Ona to znade i o drugima iz vlastite povijesti, a ja o njoj iz svoje gole kože. Pa ipak, ne da nije zaslužila da ne bude primljena u Vijeće Europe, nego nije zaslužila da Europa u korijenu ne prekine srpsku agresiju, to jest pokušaj očuvanja Jugoslavije u cjelini ili u što većoj mjeri. Što uopće znači demokracija u svijetu u kojemu u zaštićenoj zoni Ujedinjenih naroda mogu biti poklane tisuće ljudi? Ili: što je još uopće demokracija u svijetu u kojemu u Vijeće Europe biva primljena zemlja kojoj predsjednik puca na

nacionalni parlament? Simbolična dimenzija toga čina — bez obzira na pragmatične i ikonografske elemente — kapitalna je i prekretna u povijesti novoga vijeka. A reakcije na taj čin nisu bile ni tolike kolike na povrede medijskih sloboda u Hrvatskoj.

Ja sam povjesničar umjetnosti. Nedvojbeno se, dakle, gozvim onoga što je arhaizam, kič, nedostatak stila i ukusa u mome domaćem režimu. Pitam, ipak: što misli Descartes o Mitterrandu?

Moj europski status ne može dekretirati Vijeće Europe: sama se ograđujem od manifestacija autoritarnosti svoje vlasti i od svakog kršenja ljudskih prava — ali, dakako, i onoga kršenja što ga je Europa u tako velikoj mjeri pustila zatrpati u vukovarske i druge jame.

Svi mi, napokon, znamo o čemu je riječ. Krvnik i žrtva jednom će se zajedno naći »unutra«, ali žrtva nije zaslužila da zajedno budu »vani«. Ta je nijansa pitanje časti za europsku obitelj. Hrvatskoj su korisne europske lekcije iz demokracije. No nema li ta mala, izgledana zemlja — ta Pepeljuga s odveć lijepom haljinom, kojoj stoga treba oduzeti cipele — barem jednu lekciju za uzvrat — onu da je (bilo) anakrono osporavati njezin opstanak?

Vijenac br. 66, 11. srpnja 1996.